

Bernard Bloem & Jan Rijkers

Vlaams-Nederlandse Taalraad Begrijpend Lezen Basisonderwijs

contact: *b.h.bloem@pl.hanze.nl*

jan@rijkers.nl

Leesonderwijs en de rol van de opleiding

1. Inleiding

Uit enkele internationale onderzoeken van de laatste tijd blijkt dat Vlaamse en Nederlandse jongeren, zowel 10- als 15-jarigen, steeds meer moeite krijgen met goed begrijpend lezen en lezen steeds minder interessant vinden. Daar dient wat aan te gebeuren. De maatschappij, en daarbinnen met name het onderwijs, staat daarmee voor een uitdaging, ook het basisonderwijs.

In juni 2018 werd door de gezamenlijke ministers van Onderwijs in Nederland en Vlaanderen de Taalraad Begrijpend Lezen ingesteld. De neergaande lijn in de internationale PIRLS-onderzoeken was hiervoor een duidelijke aanleiding. Met name in Vlaanderen was sprake van een duidelijke daling, terwijl de resultaten voor de Nederlandse leerlingen in de laatste PIRLS-metingen zeker ook niet zijn gestegen. De Taalraad Begrijpend Lezen kreeg als opdracht een actieplan op te stellen met suggesties voor de verbetering van de leesvaardigheid en de leesmotivatie.

Omdat beter (lees)onderwijs staat of valt met beter toegeruste leraren, denken we dat er een significante rol is weggelegd voor de lerarenopleidingen in Nederland en Vlaanderen bij de verbetering van de kwaliteit van het leesonderwijs op de basisscholen.

2. Knelpunten voor goed (begrijpend) leesonderwijs

Wat is er aan de hand met het leesonderwijs? Moeten we het leesonderwijs herzien? Of moeten we didactisch gezien een andere koers varen? Zo is bekend dat we nog veel meer gebruik kunnen maken van recente, op wetenschappelijke basis getoetste, effectieve leesstrategieën (Houtveen, van Steensel & de la Rie 2019). In deze reviewstudie worden ‘het opbouwen van kennis’, ‘werken aan een woordenschat’, ‘het gebruik van verschillende typen teksten’, ‘strategisch leren lezen’ en ‘het praten met leerlingen over teksten’ genoemd. Maar ook is het van belang het lezen en schrijven meer te integreren. Ten slotte zouden we moeten nadenken over hoe we het lezen monitoren en toetsen, en over de manier waarop we willen differentiëren.

Waarom slagen we er niet in deze effectieve aanpakken oftewel een effectieve leesdidactic in ons onderwijs in te voeren?

Leraren zijn vaak niet tevreden over hun eigen onderwijs in begrijpend lezen en zijn teleurgesteld over de resultaten. De leerlingen zijn dat nog meer. Daarbij komt dat ook steeds minder wordt gelezen door leerlingen vanaf ongeveer groep 6 (in VL: leerjaar 4). Leerlingen vinden lezen saai en zijn niet gemotiveerd om te lezen (Onderwijsraad & Raad voor Cultuur, 2019). Hoewel leerlingen best veel tekstjes lezen (smartphone/internet), wordt er minder 'diep gelezen' (= het geconcentreerd lezen en begrijpen van langere en complexere teksten). Hierdoor gaat de leesvaardigheid achteruit, met de nodige gevolgen voor het functioneren op school en in de maatschappij, aldus de Raden in de publicatie 'Lees' (2019).

Volgens de Raden moet de motivatie voor 'diep lezen' worden gemotiveerd. Dat kan alleen als de verschillende actoren (leraren, pedagogisch medewerkers, bibliotheekmedewerkers) krachtig samenwerken.

De Raden komen dan ook tot een drietal aanbevelingen:

- voer een krachtig en samenhangend leesbeleid;
- zorg voor een rijk leesaanbod en langere verhalende teksten (ook digitaal);
- breng een leescultuur tot stand (met behulp van leesspecialisten/ leesbevorderaars).

Naast de Onderwijsraad en de Raad van Cultuur heeft ook de Taalraad Begrijpend Lezen een aantal knelpunten geïdentificeerd, actiepunten geformuleerd en aanbevelingen gedaan voor het verbeteren van het leesbegrip en de leesmotivatie (Pereira & Nicolaas 2019).

3. Werken aan kernthema's

De Taalraad Begrijpend lezen constateert, evenals de eerdergenoemde publicaties, dat er veel aandacht nodig is voor leesmotivatie, omdat leerlingen het lezen als saai ervaren en te weinig spontaan tot lezen komen. Daarnaast ziet de Taalraad dat de gehanteerde didactiek tekortschiet en de 'evidence based' didactiek de werkvloer niet voldoende bereikt. Ook het geven van formatieve feedback wordt door het onderwijs weliswaar van belang geacht, maar komt nog maar moeizaam van de grond. Een laatste belangrijk knelpunt is dat het begrijpend lezen te geïsoleerd wordt behandeld. De logisch daaruit voortvloeiende kernthema's bij de verbeteraanpak worden door de Taalraad als volgt geformuleerd (Pereira & Nicolaas 2019: 11):

- werk vanuit urgentiebesef;
- werk met een schoolbreed taal- en leesbeleid;

- werk met effectieve leesdidactiek met rijke teksten;
- werk aan het vergroten van de leesmotivatie;
- geef formatieve feedback.

Bovenstaande kernthema's kunnen niet los van elkaar worden gezien en zullen in samenhang met elkaar vorm moeten krijgen.

4. Een rol voor de lerarenopleidingen

Vanwege de overtuiging van de Taalraad dat de lerarenopleidingen een significante rol kunnen spelen bij het verhogen van de kwaliteit van het leesonderwijs, is zij op zoek gegaan naar goede praktijkvoorbeelden en heeft ze noden en wensen van de opleidingen geïnventariseerd. De Taalraad is daarom in gesprek gegaan met vijftien pabo's en lerarenopleidingen in Nederland en Vlaanderen over hun noden en wensen ten aanzien van het leesonderwijs. Hoe kunnen we het tij keren? Zijn er voorbeelden van opleidingen die het lezen en de leesdidactiek op een goede manier in het curriculum hebben verweven? Hoe doen zij dat?

Uit de gesprekken heeft de Taalraad mooie onderwijsvoorbeelden kunnen ophalen, maar constateerde ze ook dat er nog veel uitdagingen zijn. Op de pabo en de lerarenopleiding zelf, maar ook in de samenwerking met de overheid, de besturen en de directies. Die uitdagingen gaat de Taalunie meenemen in een actie-agenda voor het Nederlandse Leesoffensief. En de mooie onderwijsvoorbeelden van rijk leesonderwijs op de pabo gaat de Taalraad ontsluiten in een inspirerende publicatie.

Vooruitlopend daarop: de Taalraad Begrijpend Lezen acht het van belang om een effectieve leesdidactiek in de lerarenopleidingen basisonderwijs te ondersteunen. Ook in de lerarenopleiding blijkt het lezen van de studenten op de lerarenopleidingen immers een heikel punt. Studenten in de lerarenopleidingen lezen weinig. Het is van belang om juist deze toekomstige leraren tot blijvende lezers te maken. Goed voorbeeld doet goed volgen; de voorbeeldfunctie van een enthousiaste leraar die zelf leest, is van groot belang voor de leerlingen.

5. Inhoud workshop

In de workshop op de HSN-conferentie 2021 zoekt de Taalraad, samen met de deelnemers, naar mogelijkheden om een effectieve leesdidactiek op de lerarenopleidingen basisonderwijs te ondersteunen. Eerst wordt een korte inleiding gegeven over de 'missie' van de Taalraad (kort gezegd: 'Een geïntegreerde en structurele aanpak van het leesonderwijs, de urgentie is hoger dan ooit') en over de actiepunten. Ook wordt verder ingegaan op de resultaten van de voornoemde gesprekken die de Taalraad met vijftien

lerarenopleidingen basisonderwijs heeft gehad. Enkele goede praktijkvoorbeelden worden gedeeld en de opgehaalde noden en wensen van de opleidingen worden toegelicht. Vervolgens gaan de deelnemers aan de slag rond deze noden en wensen. Herkennen zij die noden en wensen? Wat moet er op de lerarenopleidingen worden gedaan aan de effectieve leesaanpak? Hoe maken we dat concreet? En hoe moet dat geïmplementeerd worden?

Aan het eind van de workshop hebben zowel de Taalraad als de deelnemers de verzamelde noden en wensen verder verkend, gerelateerd aan de praktijk van de eigen opleiding, eventueel aangevuld en van mogelijke oplossingen en andere ideeën voorzien. Deze oplossingen en ideeën zullen door de Taalraad worden verspreid en kunnen door de deelnemers worden benut in hun eigen omgeving.

Referenties

- Houtveen, A.A.M., R.C.M. van Steensel & S. de la Rie (2019). *De vele kanten van leesbegrip: Literatuurstudie naar onderwijs in begrijpend lezen in opdracht van het Nationaal Regieorgaan Onderwijsonderzoek en de Inspectie van Onderwijs*. Den Haag: NWO.
- Pereira, C. & M. Nicolaas (2019). *Effectief onderwijs in begrijpend lezen*. Den Haag: Nederlandse Taalunie.
- Onderwijsraad & Raad voor Cultuur (2019). *Lees: Een oproep tot een leesoffensief*. Den Haag: Onderwijsraad & Raad voor Cultuur.